

поліетнічних держав, українці не могли виступати пануючим державотворчим етносом. Російська та Австро-Угорська імперії були противниками будь-яких проявів націоналізму від народів та націй яких вони об'єднували. Винятком був власний націоналізм (російський шовінізм) титульної імперської нації. Як зауважують вчені, імперія будувалась на принципі «політичної та правової нерівності членів, що входили до її складу». [6, с.160] Імперське правління забезпечувалось системою розгалуженого поліційно-бюрократичного апарату, який мав забезпечити титульній державницькій нації можливості поступової асиміляції інших національностей. Асиміляційні процеси спричиняли міжетнічні та політичні конфлікти в середині існуючого поліетнічного імперського суспільства. Відповіддю на загрози втрати самобутності внаслідок насильницької асиміляції власне і стала поява українського національного руху в усіх його проявах та формах.

Важливою частиною об'єктивного підходу до вивчення історії українського громадського руху є розуміння історичних засад його появи, його внутрішньої особливої структури та історичного розвитку. Український громадський рух необхідно розглядати як частину власне українського національного руху, а останній як частину національного пробудження слов'янських народів у XIX ст., як «початковий період складання нації, початковий період формування національної свідомості, доки сформується політична програма нації». [1, с.106] Національний рух – це реальний суспільний рух, який можна якісно проаналізувати з різних сторін. Його можна досліджувати з соціально-культурного, соціально-економічного, релігійного, політичного боку. В кожному із перелічених елементів національного руху є зовнішня складова його прояву – система, чи поодинокі громадські інституції, які можна об'єднати в поняття «громадський рух».

Важливим чинником вивчення історії громадських об'єднань України є врахування ідеологічних засад формування власне української

моделі національного розвитку, які лягли в основу громадського руху, культурно-освітньої та соціально-політичної еволюції українського етносу, які вплинули на формування українського громадського руху. Громадський рух творять провідники національної ідеї, які мають за мету своєї діяльності породити етнічну спільноту, яка має себе політично ідентифікувати, як державницьку націю. Ідеї політичної єдності, консолідації етнічної спільноти навколо відродження власного державницького проекту, лягли в основу українського національного руху.

Отже, дослідження історії українського громадського руху потребує комплексного аналізу і вивчення його, як цілісної інституціональної системи. З цього випливає і потреба у наскрізному дослідженні, яке б охопило б різні історичні періоди та розглянуло громадський рух українства у його основних проявах та формах на різних часових етапах його історії.

1. Єкельчик С. Українофіли: світ українських патріотів другої половини XIX ст. / С. Єкельчик. – К.: КІС, 2010. – 272с.

2. Журба М.А. Етнонаціональні та міжнародні аспекти діяльності громадських об'єднань українського села (20-30 рр. XX ст.): Монографія / М.А. Журба. – К.: Науковий світ, 2002. – 499 с.

3. Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України / Зенон Когут. – К.: Критика, 2004. – 351с.

4. Либкнехт К. Избранные речи, письма, статьи / Карл Либкнехт. – М.: Госполитиздат, 1961. – 511с.

5. Монолатій І.С. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867-1914 рр. Монографія / І.С. Монолатій. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. – 736с.

6. Шнаппер Д. Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації / Д. Шнаппер. – Харків: Фоліо, 2007. – 223с.

УДК 159.947.24:316.6

Наталія Ковтун

Вольова регуляція соціальної активності у контексті проблеми консолідації українства

У статті досліджено специфіку виявлення вольового начала у соціальній активності особи й особистості як суб'єктів суспільних перетворень. Значна увага у дослідженні присвячена аналізу перетворюючої діяльності пасіонарної особистості як суб'єкта консолідації українства в умовах становлення новітньої української державності.

Ключові слова: особа, особистість, пасіонарна особистість, соціальна активність, соціальна апатія, діяльність.

Natalia Kovtun

Volitional Regulation of Social Activity in the Context of the Problem of Consolidation of Ukrainians

The article deals with peculiarities of volitional principles of social activity of subjects of social transformation. It is stated that a person as a volitional activity subject is realized in spheres of moral, legal and political regulation of human behavior in society. Alongside with this a personality is a subject of volitional activity in different spheres of social life in transformative activity. It is proved in the article that it is a personality who is comparatively autonomous willful and individually original subject of social and cultural transformations. A personality always has to actualize volitional efforts to keep social harmony and achieve social good. In the research work much attention is paid to analysis of transformative activity of a passionate (accented) personality as a subject of the Ukrainians' consolidation process in conditions of modern Ukrainian statehood formation.

Keywords: Person, Personality, Passionary Personality, Activity, Social Activity, Social Apathy.

Глобалізаційні процеси у сучасному світі здійснюють суперечливий вплив на виявлення соціальної активності людини і суспільства загалом. Вони послаблюють і нівелюють соціальну активність, перенасичуючи індивідуальну й суспільну свідомість величезною кількістю інформації та посилюючи усвідомлення людиною власної вразливості перед глобальними загрозами ядерної війни, екологічних катаклізмів, пандемій, демографічного вибуху та ін. Сучасна людина цілком усвідомлює, що за умови надмірної регламентації й формалізації її життєвого простору, тотального контролю за глобальним інформаційним середовищем, вона не здатна знайти безпечно місце у світі, а її протест потенційно може наштотувати на нездоланий опір силових структур. Актуальність запропонованого дослідження зумовлюється й необхідністю подолання системної кризи у сучасному українському суспільстві, що потребує активізації вольових, емоційних, інтелектуальних та духовних зусиль українців щодо захисту державного суверенітету, боротьби з корупцією, модернізації й реформування різних сфер суспільного життя, ефективної мобілізації соціального капіталу, діалогу між представниками різних світоглядних орієнтацій і культурних уподобань, їх конструктивного співробітництва у вирішенні актуальних проблем сьогодення.

Проблематика впливу вольового начала на виявлення соціальної активності на індивідуальному й суспільному рівнях буттєвості людини знайшла широке відображення у працях Й. Фіхте, Г. Гегеля, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, Ф. Тьонніса, К. Ясперса, Р. Мея, Дж. Серля, Х. Хофмайстера, Ю. Куля. В українській науковій літературі осмисленню феномена волі присвячені дослідження О. Бахтіярова, І. Бега, Г. Ващенко, С. Дацюка, С. Дністрянського, Д. Донцова, О. Коваленка, А. Колесник, О. Костенка, В. Липинського, М. Розумного, Т. Павлової, В. Трофименка та ін. У свою чергу, аналіз соціальної зумовленості вольової активності суб'єктів суспільних трансформацій здійснюється у дослідженнях Ю. Вейнгольда, О. Водолагіна, О. Крижанівської, Л. Корецької, А. Підсівної.

Оскільки воля найбільш доступна для дослідження саме на індивідуальному рівні, то особистість, як індивідуальність небезпідставно розглядається як висхідний суб'єкт соціальних перетворень і взаємодії. Аналіз вольової активності в індивідуальній площині зумовлений насамперед тим, що воля є складною внутрішньою якістю, вивчення якої можливе як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях. І лише після аналізу волі на індивідуальному рівні соціальної активності можна говорити про специфіку виявлення вольової активності особистості на суспільному рівні.

Однак, у контексті вивчення вольової складової соціальної активності слід враховувати й те, що у суспільному волінні досить складно виокремити індивідуальну складову, адже індивід, за твердженням К. Маркса, «є суспільною істотою. Тому будь-який прояв його життя – навіть якщо він і не виявляється безпосередньо у формі колективного, здійснюваного спільно з іншими, прояву життя, – є втіленням і утвердженням суспільного життя» [3, с. 119]. Індивідуальне воління якнайповніше проявляється у процесі взаємодії різних суб'єктів

соціальної активності. Саме на основі взаємодії між суб'єктами соціальної активності формуються й вольові якості індивіда.

З огляду на це, важливого значення набуває розмежування понять «особа» і «особистість». Особа трактується нами, як людський індивід, узятий в аспект його соціальних якостей (знань, цінностей, інтересів, практичних настанов тощо). Іншими словами, особа – це людина, яка пройшла процес соціалізації в суспільних інституціях, починаючи від сім'ї і закінчуючи трудовим колективом. Особа як суб'єкт вольової активності найбільш системно реалізується у сфері морального, правового й політичного регулювання діяльності людини в соціумі.

У різних сферах соціальної дійсності повноцінним суб'єктом вольової активності є особистість. У філософській традиції розуміння феномена особистості пройшло еволюцію в діапазоні від абсолютизації індивідуальності до акцентування на соціальному значенні різних форм її діяльності та сфер буття. У запропонованому дослідженні ми виходимо з філософської парадигми розуміння феномена особистості. Воно базується на раціоналістичному підході до інтерпретації структури духовного світу людини, зокрема особистості. Цікавим з цього приводу є міркування А. Пелипенка про те, що суб'єкти культури у контексті ментальнісного розуміння поділяються на три основні типи: індивід, паліат, особистість. Індивід розглядається як спадкоємець архаїчної, стародавньої людини з її родоцентричною і міфологічною світоглядною картиною світу. Натомість паліат постає як людина маніхейського типу зі сталим логоцентричним світоглядом. У свою чергу, особистість – це гранично самодостатній і самоактивний суб'єкт, який створив свою цивілізацію в епоху Ренесансу і Реформації в Європі [6, с. 38]. Якщо з акцентуванням автора на прив'язаності індивіда до родоцентричного і міфологічного світогляду можна посперечатися у контексті сумнівності наявності вище зазначених ознак у свідомості більшості індивідів сучасного суспільства, то слід цілком погодитись із виділеними автором ознаками особистості. Мається на увазі визначення як атрибутивних ознак особистості, самодостатності і високого рівня соціальної активності, які вказують на наявність у структурі особистості вольової націленості на активну життєву позицію.

На ролі вольового начала у процесі перетворення людини як «проміжної істоти» в особистість свого часу акцентував увагу О. Бахтіяров. «Людина як проміжна істота перебуває між повним підкоренням зовнішнім стимулам і формам – і вольовою активністю, яка створює нові форми свідомості, тіла, культури і соціального життя. З одного боку, вона володіє поступливою, готовою сприймати будь-які форми, свідомістю, з другого – потенційним (хоча й нечасто обговорюваним) автономним вольовим «Я» [1, с. 247]. Цими обставинами і визначається характер трансформації з «майже» людини у вільну і вольову особистість. Саме зі здатністю виявляти волю пов'язане набуття людиною рис особистості. Не можна говорити про повноцінність особистості, якщо її рішення є підневільними, обмеженими обставинами або

сваволею інших людей. Лише свобода волевиявлення, обмежена моральними нормами, засвідчує у повній мірі сформованість і конструктивну спрямованість особистісних якостей людини. У свою чергу, нездатність людини через вольові зусилля втілювати на практиці власні переконання та цінності є ознакою її неповноцінності як особистості.

Важливість вольового начала у соціальній активності особистості чітко виявляється в ситуації відсутності вольової складової у структурі психіки і свідомості людини за наявності деяких психічних хвороб. Наприклад, мається на увазі абулія – патологічне безволля, коли людина здатна здійснювати лише найпростіші дії, послуговуючись механізмами безумовних рефлексів. Це дії, спрямовані на задоволення безпосередніх потреб у теперішньому часі. У таких умовах відсутнє виявлення вольових навичок на перспективу. Індивід з такою патологією залишається біологічно істотою і не може бути повноцінною особистістю.

Особистість постійно змушена актуалізувати вольові зусилля задля дотримання суспільної гармонії і досягнення суспільного блага. Однак лише після того, як особистість сприймає суспільні вимоги, а суспільні ідеали й цінності стають її внутрішніми переконаннями і практичними настановами, можемо говорити, що вона стає активним носієм конструктивно спрямованої вольової активності, насамперед у контексті її здатності до перетворюючої інноваційної діяльності.

Динамічні зміни в українському суспільстві зумовлюють потребу дослідження й уточнення існуючих уявлень про вольові засади соціальної активності та їх співвідношення з інтелектуальною та емоційною сферами буттєвості особистості. Запобігти наростаючій кризі української державності можна не лише через моральне вдосконалення суспільства, подолання споживацького ставлення до матеріальних і духовних ресурсів, а й через з'ясування особливостей вольової активності пасіонарних особистостей у різних сферах соціальних трансформацій.

Діяльність пасіонарія є рушійною силою суспільної самоорганізації. Вона розпочинається, коли у межах етносу з'являються ініціатори перегляду усталених звичаїв і норм, котрі оцінюється ними як застарілі. Свого часу, аналізуючи механізми етногенезу, Л. Гумільов дійшов висновку, що етногенез детермінований наявністю у деяких індивідів незворотного внутрішнього потягу до цілеспрямованої діяльності, тісно пов'язаної зі зміною суспільного чи природного середовища. Досягнення поставленої мети, часто згубної для самого суб'єкта, уявляється йому ціннішим за власне життя. Безсумнівно, таке рідкісне явище є відхиленням від видової норми поведінки, адже цей імпульс протилежний інстинктові самозбереження [3, с. 252]. Вищезгадана здатність одночасно може бути пов'язаною як із високим рівнем здібностей (талантом), так і з посередніми задатками, що вказує на її підсвідомий характер.

Особистості, обдаровані вищезазначеною ознакою, за сприятливих умов здійснюють (і не можуть не здійснювати) вчинки, які, на думку Л. Гумільова, акумулюючись, підривають інерцію традицій і зумовлюють появу нових етнічних

спільнот. З метою наукового аналізу дослідник запропонував назвати вказану властивість «пасіонарністю» [3, с. 253], виключивши з її змісту тваринні інстинкти й психічні хвороби, адже, незважаючи на те, що пасіонарність і є відхиленням від видової норми, вона цілком позбавлена ознак патології. Імпульс пасіонарності буває настільки потужним, що його носії – пасіонарії – не здатні передбачити наслідки своєї діяльності, що засвідчує, на думку російського дослідника, його несвідомий характер [3, с. 258]. Діяльність пасіонарія може мати як конструктивний, так і деструктивний характер.

Хоча феномен пасіонарності, за Л. Гумільовим, є продуктом природно запрограмованих здібностей окремих представників соціуму, у своєму ж дослідженні він акцентує увагу на соціальної заразливості пасіонарності, адже «люди гармонійні (а ще більшою мірою – імпульсивні), опинившись у колі пасіонарів, починають себе поводити як пасіонарії» [3, с. 267]. Відтак, актуалізація пасіонарності в соціумі є явищем соціальним, а не біологічним.

Пасіонарність як необхідна умова етногенезу втілює здатність етнічних спільнот до цілеспрямованих зусиль у контексті соціальної самоорганізації. При цьому дослідник визначає низку стадій у процесі етногенезу [3, с. 278-280], які співвідносяться з рівнем світоглядних настанов, норм, традицій та їх функціонування в окремому соціумі. В таких умовах рушійною силою етногенезу є різке збільшення в популяції кількості пасіонарів і субпасіонарів.

Під час фази пасіонарного підйому під впливом взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів (природного зростання народжуваності або інкорпорації з інших спільнот) у межах певного етносу відбувається швидке зростання кількості пасіонарів. В етносі на цьому етапі простежується неоднозначне сприйняття цього зростання. У випадку, якщо етнічна спільнота перебуває на стадії дезінтеграції, етноси зацікавлені у збереженні високої кількості пасіонарів. Натомість у ситуації стабільності за домінування непасіонарів і субпасіонарів доля носіїв пасіонарного імпульсу була наперед визначена.

Наступна ланка етногенезу отримує, згідно з Л. Гумільовим, назву «акматичної». Вона характеризується існуванням у спільноті максимальної кількості пасіонарів. Під час акматичної фази якнайповніше виявляється вольовий характер діяльності пасіонарія. Якщо для попереднього етапу діяльність пасіонарія розглядалася, радше, як дестабілізуючий фактор, то на рівні акматичної фази його перетворююча діяльність стає чинником інноваційних змін, котрі знаменують собою вихід етносу або соціуму з однієї системи відліку з її усталеними нормами співжиття до іншої. Власне, таке напруження соціальної активності неможливе без актуалізації таких вольових якостей у діяльності пасіонарів і субпасіонарів, як сміливість, рішучість, мужність, дисциплінованість, ініціативність, стійкість.

Загалом, фаза акматичного розвитку систем, зокрема, етнічних, позначається далекосяжними змінами в етнонаціональній, соціокультурній та політичній сферах. Вона може супроводжуватись громадянськими й етнічними конфліктами. На пізніших етапах цивілізаційного становлення

феномен етнічної і соціальної трансгресії реалізується у формі еволюційних перетворень, що, в свою чергу, позначається на активізації вольового компоненту соціально зумовленої діяльності. Акматична фаза змінюється фазою надпому – різким зменшенням кількості пасіонаріїв з наступною їх трансформацією в субпасіонаріїв. Вона пов'язується зі вступом етнічної системи у фазу найвищого розвитку і стабільності. У зв'язку з цим необхідність надактивної перетворюючої діяльності пасіонаріїв, заснованої на напруженні вольових зусиль, зникає, в результаті чого відбувається зменшення їх кількості шляхом природного або штучного відбору.

Соціальна активність пасіонаріїв лякає пересічну людину гіпертрофованою діяльністю інтенцією, іноді небезпечною як для окремих індивідів, так і для соціуму загалом. На останніх фазах етногенезу соціальна активність пасіонаріїв може набувати й асоціального, деструктивно руйнівного характеру. Так у період обскурації поряд зі справжніми пасіонаріями з'являється категорія людей з «негативною» пасіонарністю [3, с. 275], яка втілюється в асоціальній діяльності волоцюг, мародерів, дезертирів.

В українському суспільстві, яке останні двадцять п'ять років, перебуває умовах системної економічної, політичної, соціальної кризи, існує дуже великий запит на діяльність пасіонарних особистостей. Це пов'язане, насамперед, зі специфікою посттоталітарної індивідуальної та суспільної свідомості, носіями якої досі є багато громадян України. У ній домінує позиція, що системні перетворення, насамперед у сферах економіки, права, політики мають ініціювати й контролювати пасіонарії. Більше того, саме від їх діяльності начебто має залежати ефективний результат соціальних перетворень.

В останні десятиліття українське суспільство, яке постійно перебуває на межі соціальної апатії й соціальної аномії, виявило декілька періодів потужної соціальної активності пасіонарних особистостей. До них слід віднести «Революцію на граніті» (1990 р.), «Помаранчеву революцію» (2004 – 2005 рр.) та «Революцію гідності» (2013 – 2014 рр.). Консолідація українства у ці періоди засвідчила прагнення значної частини українців до побудови суспільства соціальної справедливості, дотримання основних політичних та економічних свобод, поваги до честі й гідності громадянина. При цьому колективна соціальна активність громадян ретранслювалась переважно в ідею очікування «пасіонарія-месії», який би мав здійснити кардинальні суспільні перетворення.

Саме завищеними очікуваннями від діяльності пасіонарія пояснюється тотальне розчарування в українському суспільстві результатами внутрішньої і зовнішньої політики В. Ющенка, якого Майдан 2004 р. «викинув» на вершину політичної влади. Утім, ні третій президент України, ні його оточення виявилися абсолютно неготовими дати адекватні «відповіді» на нагальні суспільні запити. Ще одним прикладом розчарування пасіонарною особистістю в українському інформацийному просторі стали суперечливі висловлювання і діяльність Надії Савченко, на яку після її звільнення значна частина українського соціуму поклала надії як на пасіонарія, що стане рушійною силою для

відновлення соціальної справедливості й територіальної цілісності. Натомість український соціум отримав чергову порцію розчарування, адже «новітня українська Жанна д'Арк» виявилася нерозсудливим рупором прокремлівських ідей замирення з окупантом.

Зауважимо, що консолідація українства в останні десятиліття виявилася незавершеною не тільки через завищені очікування від діяльності політиків-пасіонаріїв, а й деморалізацією значної частини населення перманентними неефективними псевдореформами у різних сферах соціального буття. З цієї причини частина вітчизняного електорату тривалий час голосувала за політичні сили, які тяжіли до радянського минулого. Натомість інша група громадян, які «впевнені у власних можливостях змінити за нової моделі суспільства своє життя на краще і прагнуть рухатись вперед, після переконання у неможливості досягти цього демократичними засобами, орієнтуються на екстремізм, пошук справедливого авторитету, який би швидко навів порядок і запровадив так довгоочікувану соціальну справедливість і рівність» [7]. Подібні світоглядні орієнтації в посттоталітарних суспільствах безпосередньо визначають його готовність до сприйняття авторитарних і тоталітарних методів управління.

Зважаючи на складне економічне, політичне та міжнародне становище України та фактичну відсутність правової держави, соціальна апатія в українському суспільстві упродовж усього періоду незалежності досягала достатньо високого рівня. Свідченням цього стали результати опитувань «Готовність населення України до участі в акціях соціального протесту» Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) від 9 – 20 листопада 2013 р. На запитання стосовно того, в яких акціях соціального протесту опитані особисто готові взяти участь, 56% зазначили, що не готові брати участь у будь-яких акціях масового протесту, 22% не могли дати певної відповіді, і лише 22% респондентів відповіли, що готові брати участь у певних акціях протесту, зокрема: 13,4% – у зборі підписів під колективними відозвами, вимогами, закликами, 12,3% – у санкціонованих мітингах і демонстраціях, 4,5% – у страйках, 3,4% – у несанкціонованих мітингах і демонстраціях, 2,8% – у бойкоті (відмовах виконання) рішень адміністрації, органів влади, 2,3% – у загрозах страйком, 1,7% – у пікетуванні державних установ, 0,6% – у голодуванні, 0,5% – у захопленні будівель, 0,4% – у створенні незалежних від владних структур збройних формувань [2]. Фактично лише 18% опитаних були готові до активних дій щодо зміни власного соціального становища, і лише 1% населення готовий до збройної неконвенційної боротьби за зміну політичного режиму. Ситуація в Україні кардинально змінилася наприкінці 2013 – на початку 2014 років, коли внаслідок жорстокого побиття студентів рівень протестних настроїв значно підвищився і став зіставним з рівнем останніх місяців 2004 року.

Значна кількість громадян, неготових брати участь хоча б в одній формі протесту, й посилення соціальної апатії у вказаний період в українському суспільстві було пов'язане з тим, що юридично задекларовані в законодавстві цілі, відповідні інтересам і потребам більшості громадян,

нівельюються, а на практиці втілюються глибоко приватні й меркантильні прагнення правлячої верхівки. За таких умов посилюється й соціальна аномія, що призводить безумовно «до тотальної дезорієнтації, деморалізації, дезінтеграції суспільства...», коли влада живе за своїми неписаними правилами, а народ повинен жити за законами» [7]. Відтак, у широких суспільних верствах продукується незадоволеність життям як основа соціального насильства.

Загалом вольова регуляція соціальної активності виявляється у різних сферах соціальної реальності: у бутті індивіда, у бутті соціальної групи або спільноти (сім'ї, роду, етносу, нації), у бутті суспільства. При цьому індивідуальна воля не може бути цілком автономною, вона завжди перебуває під впливом суспільного воління. Особа як людина, яка пройшла процес соціалізації, є суб'єктом вольової активності у сфері морального, правового й політичного регулювання діяльності в соціумі. У сфері перетворюючої діяльності суб'єктом вольової активності є особистість як відносно автономний вольовий індивідуально своєрідний соціокультурний суб'єкт.

В умовах становлення новітньої української державності консолідація українства безпосередньо пов'язана із соціальною активністю пасіонарної особистості, діяльність якої є джерелом і рушійною силою будь-яких соціальних трансформацій. Однак діяльність значної кількості українських політиків-пасіонарів в останні десятиліття засвідчила їх нездатність відповідати на економічні, політичні, соціальні виклики глобалізованого світу. Внаслідок цього на рівні суспільної й індивідуальної свідомості

починають переважати відчуття соціальної апатії, соціальної несправедливості, світоглядної дезінтеграції і розгубленості, які є основою активізації в українському суспільстві неконвенційних, деструктивних форм соціальної активності, найпоширенішими серед яких є тероризм, екстремізм, сепаратизм та політиканство.

1. Бахтияров О. Г. Активное сознание / О. Г. Бахтияров. – М., 2010.

2. Готовність населення України до участі в акціях соціального протесту (до 20-х чисел листопада 2013 р.) Всеукраїнське опитування громадської думки Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) 9 – 20 листопада 2013 р. – Електронний ресурс. Режим доступу:

<http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=182&page=1&t=7>

3. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. 2-е изд. / Л. Н. Гумилев. – Л., 1989.

4. Маркс К. Экономико-философские рукописи 1844 // К. Маркс, Ф. Энгельс. Сочинения в 50-ти т. – Т. 42. – М., 1974.

5. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения в 50-ти т. – Т. 3 / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М., 1955.

6. Пелипенко А. А. Культурологические штрихи к портрету постсовременности / А. А. Пелипенко // Мир психологии. – 2005. – № 1.

7. Рябченко В. І. Аномія в українському соціумі: соціально-філософський аспект проблеми / В. І. Рябченко // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2006. – № 57.

УДК 329.4:327.39(=161.2)“19”

Микола Обушний

Ідеї консолідації українців у програмних документах перших українських політичних партій

У статті проаналізовано еволюцію ідей консолідації українців у програмних документах перших українських політичних партій, розкрито їхній зміст та ідеологічну спорідненість із консолідаційними ідеями, що використовуються у політико-практичній діяльності сучасних українських партій.

Ключові слова: консолідація, політична партія, націоналізм, соціалізм, ідеологічна спорідненість, народовці, москвофіли.

Mykola Obushnyi

Ideas of Consolidation of Ukraine in the Program Documents of the First Ukrainian Political Parties

The evolution of the ideas of consolidation of Ukrainians in the program documents of the first Ukrainian political parties are analyzed in the article. The content of this ideas as well as their ideological connection to the ideas of consolidation used in the political and legal activity of modern Ukrainian parties are shown.

Keywords: Consolidation, Political Party, Nationalism, Socialism, Ideological Connection, Narodovtsy (pro-Ukrainian politicians in Galicia in the 19 century), Moskvophiles.

Необхідність звернення до програмних документів перших українських політичних партій, які були утворені у колоніальну добу, пов'язана з тим, що саме у цей період (друга половина XIX ст.) з'являються не тільки ідеї консолідації українців у програмних документах перших українських політичних партій, але і сам термін «консолідація». Відтоді ідея консолідації українців стала однією із

констант розробки програмових засад і практичної діяльності українських політичних партій.

В основі консолідаційних ідей українців були покладені найпоширеніші на той час ідеології – соціалізму та націоналізму, які й стали ідеологічним підґрунтям формування перших українських політичних партій. Саме ці ідеології справляли визначальний вплив і на формування інших тогочасних ідеологій: лібералізму, консерватизму,